

Literatūra • menas • mokslas

DRAUGAS — šeštadieninis priedas

2003 m. rugsėjo 20 d.

Nr. 183 (33)

Saturday supplement September 20, 2003

No. 183 (33)

Likimo vedami

Vytautas Antanas Dambrava

Su įdomumu perskaiciau vieną ir kitą kartą Lauryno Jonušausko knygą: *Likimo vedami*. Joje šis jaunas diplomatas istoriko žvilgsniu stebi ir analizuoja Lietuvos diplomatinės veiklos likimą išsivijoję.

Autorius atidengia karo ir pokario metus, kuriuos ir man pačiam teko išgyventi kaip kasdienybę, tiesa, gerokai karo sujauktą. Nereikia stebėtis, tačiau ir šiandien suaugusieji istoriją daro greičiau, nei vaikai ją mokosi mokykloje.

Žodžiu „istorija“ suprantami du skirtingi dalykai: pirma — reali, gyva, kintanti bei dinamika praėjusio, antra, tos praeties nagrinėjimas, aiškinimas ir vaizdavimas pagal užsilikusius jos pėdsakus arba istorinius šaltinius.

Knygoje Laurynas Jonušauskas išskiria kaip istorikas praktikas, atsisakęs platių apibendrinančių teorijų ir sistemų. Jis žino, kad kiekvienas istorinis momentas yra nepakartojamai originalus. Taigi, jo tikslas pagal turimus šaltinius, kaip galima tiksliau atsekti, kritiškai įvertinti ir suprantamai pavaizduoti žmonių (ir institucijų) likimą praityje.

Istorijos šaltiniai yra lyg įrankiai, kuriais naudojamas, istorikas bando atkurti praeties vaizdą ir net atskleisti naujas tiesas. Suprantama, istorikas negali nerti giliau į praetį, nei siekia jos šaltiniai.

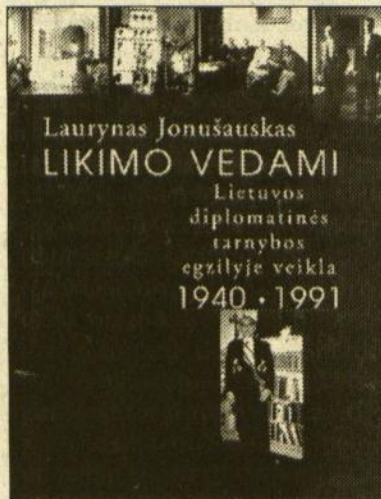
Dėl to, palyginus su visos žmonijos ar bet kurio krašto likimu, istoriko tyrinėjimo objektas apima tik labai mažą praeties tarpą, šiuo konkrečiu atveju — Lietuvos diplomatinės istorijos tremtyje ar išsivijimoje sovietų ir nacių okupacijos metais.

Knygoje autorius nuosekliai laikosi istorinio metodo: šaltinių suradimo ir jų apibūdinimo, jų analizės bei kritiško teikiamos medžiagos įvertinimo ir sintezės — istorinių rezultatų apibendrinimo. Šiame išsamame studijiniame darbe L. Jonušauskas stipriai akcentuoja politinius momentus, palikdamas nuošalų kultūrinį ar socialinį elementą.

Autoriumi pavyko sutelkti palyginant daug istorinės medžiagos, atstadi daug šaltinių, kurių svarba nėra vienoda, ir kritiškas matas yra būtinas. Juk yra skirtumas tarp patikrinto oficialaus dokumento ir publicistinio straipsnio apie istorinius faktus ar įvykius. Negalima užmiršti ir žmogiškųjų tendencijų, skelbiančių savo tiesą istorinių faktų sąskaita. Todėl istorikui kritiškas šaltinių vertinimas yra būtinas.

Savo analitinėje studijoje L. Jonušauskas pateikia santūrų, apgalvotą požiūrį, nesukubedamas su išvadomis ir nesistengdamas jas primesti skaitytojui.

Kas daro autorių geru istorijos specialistu, tai, sakyčiau, analitinė nepasitikejimo dvasia — gal net įtarimas, kad

Laurynas Jonušauskas
LIKIMO VEDAMI
Lietuvos diplomatinės tarnybos egzistavimas 1940–1991

gali būti ne taip. Ši charakteristika ir daro skirtumą tarp istorijos šaltinių tyrinėjimo, ieškant tiesos, nuo to, kuris tik moka gražiai pasakoti istorijas.

Šiame darbe autoriaus istorinės nuotraukos yra darytos ne „snapshot“ principu, bet, kur reikia, su išlaikymu, kad užsitikrintų gerą ir ryškią fotografiją. Jo fotoaparatas juda iš lėto, kaskart arčiau priartėdamas prie stebimo objekto. Atrodo, jis niekur neskuba ir tuo savaip intriguoja skaitytoją. Jis neįvaro nuobodulio, atverdamas detalių pasaulį, iš lėto dėstydamas faktus, juos tikrinamas ir pertikrinamas. Autorius mus įjungia į dar daugeliui iš mūsų atminties neišblėsusį, praeties istorinį vyksmą, iš naujo įžiebiamumyse polemikos dvasią, iš praeties kelia prigesusias aistras.

Knygoje apžvelgiama Lietuvos Diplomatinės tarnybos padėtis 1940–1941 metais; ilgiau sustojama prie ministro Juozo Urbšio 1940 m. birželio 1 d. šifruotos telegramos: „Jeigu čia mus ištiktų katastrofa, tai užsienyje likusios mūsų diplomatinės šefų laikykite Lozoraitį, pirmuoju pavaduotoju Klima, antruoju Šauli“. Daug puslapių skiriama Lietuvos diplomatinės tarnybos ir Vyriausiojo Lietuvos Išlaisvinimo komiteto tarpusavio santykių ir bendro darbo išryškinimui 1950–1955 m. Paminimos apvertintos finansavimo problemos (diplomatų — kampinginkų duona), kalbama apie personalo atnaujinimo reikalą ir galiausiai — diplomatinės tarnybos grįžimą į 1990 m. atsikūrusią nepriklausomą Lietuvą. Savo užsibrėžtą misiją autorius atlieka su stebinančiu kruopštumu.

Visu svoriu iškyla Kybartų aktų epizodas. Tų aktų analizė yra pati išsamiausia iki šiol paskelbtoje mūsų istorinėje literatūroje. Vien tuo autorius Jonušauskas pelno padėką.

Perskaicius šį skyrį, iškyla tas pats klausimas: kodėl Lietuvos Respublikos prezidento 1940 m. lapkričio mėnesį birželio 15 dienos data buvo pasirašyti du dokumentai, remiantis Lietuvos valstybės konstitucijos 91 ir 73 straipsniais? Pirmuoju prezidentas Smetona iš pareigų atleido ministrą pirmininką Antaną Merkį, paskirdamas premjeru

Stanislovą Lozoraitį. Antruoju, ministrui pirmininkui Stanislovui Lozoraičiui buvo pavesta pavaduoti prezidentą. Dar svarbesnis klausimas, kodėl šie dokumentai nebuvo naudojami? Kodėl juos dengė pilka slaptumo skraistė, ir apie juos išsivijoję lietuviai daugiau spėliojo negu žinojo?

Aš priklausu kategorijai tų, kurie mano, jog Kybartų aktų nepanaudojimas (ar labai ribotas jų panaudojimas) buvo perdėtas atsargumas, vengi-mas rizikos gal net drąsos stoka.

Stanislovas Lozoraitis daugiausia veikė ministro J. Urbšio pavedimo dvasia. Šia prasme jis savo darbą atliko be priekaištų. Visą laiką jam teko veikti krizės sąlygomis, stokojant finansų, turint fizinį sunkumą dėl įvairių priežasčių visiems susirinkti *animos firmare* (dvasiai sustiprinti), o taip pat drauge ap-svarstyti padėtį ir planuoti ateitį.

Tuo metu išsisklaidę diplomatai daugiausia veikė savarankiškai ar mažomis grupėmis. Būta ir bendros dvasios pasireiškimo. To nepaisant, diplomatinė tarnyba išlaikė vieningumą dvasiškai ir niekuomet neprarado valios kovoti už valstybės nepriklausomybės atstatymą sovietų-nacių-sovietų okupuotame krašte. Visa tai yra buvusio diplomatinės šefo Stanislovo Lozoraičio nuopelnas.

Tačiau yra ir tamsioji medalia pusė. Kas mane labiausiai paveikė — už tai esu knygos autoriui ypač dėkingas — tai visiškai Kybartų aktų „pas-lapties“ atskleidimas. Prieš skaitytoją akis naujai iškyla, iki šiol nebaigta ir turbūt neužbaigiama kontroversija dėl Lietuvos vyriausybės išsivijimo sudarymo prasmingumo.

Lietuvos Respublikos pasi-rašyti vadinamieji Kybartų aktai davė juridinį pagrindą sudaryti egzilinei vyriausybei. Mano įsitikinimu, tai nebuvo fiktyvūs dokumentai (kai kas galėjo juos tokiais vadinti), o legalūs juridiniai instrumentai, įgalinantys diplomatinės šefą imtis tokios akcijos. Pri-metamas faktas, kad preziden-tas norėjo dokumentus pasirašyti atbula okupacijos pradžios paženklinimo data, dokumentų nedaro fiktyviais. Prezidentas tai darė sąmo-ningai, niekieno neverčiamas, ir tuo nusistatymas atsikratyti biurokratinę procedūrą turėjo būti pagerbtas.

Dar rugsėjo mėnesį pasiun-tinus Povilas Žadeikis darė išvadą, kad „JAV pripažįs-tanti Lietuvos pasiuntinybę, todėl Lietuvos vyriausybė taip pat yra pripažįstama, taigi pastaroji kame nors galinti tvyroti“. Jis diplomatinės šefui siūlė, kad „Lietuvos suvere-nios valstybės daliniai užsieny ir tos vyriausybės represen-tantai užsieny privalo galimai greičiau sudaryti centrinių

kuną“.

Lietuvos diplomatinės tarnybos šefas Stasys Lozoraitis.

Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone reikalų patikėtinis Juozas Kajeckas ir Ona Kajeckienė. Iš knygos *Likimo vedami*...

Lietuvos pasiuntinys Londone Kazimieras Balutis 1941 m. pabaigoje rašė Lietuvos prezidentui A. Smetonai, jog „vyriausybės išsivijimo sudarymo klausimas yra *alfa ir omega*, nes be tokios vyriausybės mes nieko rimto, ypač tarptautinėje plotmėje, negalime pradėti, be jos negalime sistemingai planuoti ir veikti, be jos yra sunki tolimesnė kova už Lietuvos nepriklausomybę, o vėliau, karui užsibaigus, būtų neįmanoma apsunkintas ir tos nepriklausomybės atgavimas“. Kaip teisingai knygos autorius pažymi, tuo metu „lietuvų politinė išsivijimo mastė panašiai“.

Karo metais Londone veikė aštuonios egzilinės vyriausybės: Belgijos, Graikijos, Jugoslavijos, Lenkijos, Liuksemburgo, Norvegijos, Čekoslovakijos, pagaliau, de Gaulle Tautinis komitetas, irgi veikiantis egzilinė vyriausybės teisėmis. Britų parlamento aktu šioms egzilinėms vyriausybėms buvo išplėtos diplomatinės privilegijos ir imunitetai. Tiesa, veikimo apimtys visų pirma priklausė nuo to krašto vyriausybės, kuriame ji buvo įsikūrusi, taip pat ir nuo kitų vyriausybių atitinkamo pripažinimo. Egzilinės vyriausybės buvo laikomos laikinai atstovaujantiomis okupuotų kraštų valiai, turėdamos aktyvią ir pasyvią tarptautinės reprezentacijos teisę.

Pasibaigus karui, jos Londone nustojo veikusios, išskyrus, egziline Lenkijos vyriausybę. Antrojo Pasaulinio karo praktika rodo, kad visais atvejais buvo stengiamasi palremti jų pripažinimą testigu-

mo pagrindu.

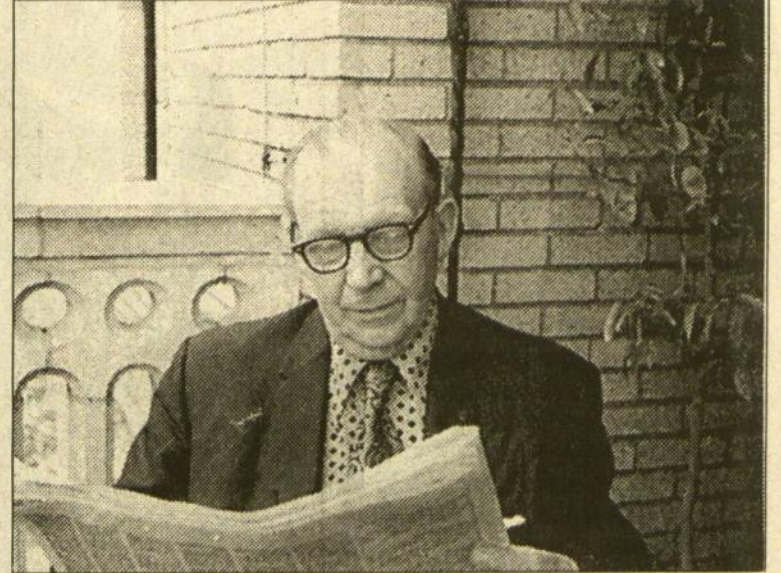
Be abejo, Lietuvos atvejis buvo labiau komplikotas, juoba, kad ilgainiui Stalinas tapo sąjungininkų partneriu, o karo mašina buvo nukreipta prieš Hitlerį.

Per mūsų tolydžio silpnėjančios diplomatinės gretas buvo bandoma ieškoti, deja, nesėkmingai, tų Europos valstybių, kurių bent viena, sudarius Lietuvos egziline vyriausybę, būtų ryžusi ją pripažinti (Lozoraitis galvojo apie Ispanijos vyriausybę). Tačiau vien dėl Stalino partnerystės šis politinis Lietuvos eksperimentas pasirodė neveikiamas misin-jai. Betgi buvo likę kiti kontinentai. Kodėl nebuvo galvota apie tokių galimybių ieškojimą Pietų Amerikoje, ypač Brazilijoje, Argentinoje ar Urugvajuje, kur buvo įsikūrę didžiuliai senųjų lietuvių imigrantų telkiniai. Vienu metu pasiuntinys P. Žadeikis siūlė S. Lozoraičiui persikelti į Braziliją.

Mūsų diplomatinės taktika pirmiau dairytis, užsitikrinti paramą, o paskui kur nors įsikurti, buvo bevaisė. Norėta eiti mažiausiu rizikos keliu. Užmiršta, kad kritiškos situacijos reikalauja drąšių sprendimų.

Klausimas turbūt taip ir liks neatsakytas: kodėl egziline vyriausybė nebuvo sudaryta?

Kaip matome iš plačios Jonušausko istorinės studijos, visa kita diplomatinės šefo ir Diplomatinės tarnybos bandytoji strategija, pradedant Tautinio komiteto steigimo mintimi ir baigiant nepavydėtinais

Lietuvos pasiuntinybės Vašingtone reikalų patikėtinis dr. Stasys A. Bačkis. Iš knygos *Likimo vedami*...

Lietuvos ambasadorius Stasys Lozoraitis, Jaunesnysis.

bandymais kaip nors veikti su Vyriausiojo Lietuvos išlaisvinimo komiteto, reikiamų re-zultatų nedavė. Ir tas pats Tautinis komitetas baigėsi, iš vietos nepajudėjęs. Užleisdama kitiems tiesioginį vadovavimą politiniam darbui, Diplomatinė tarnyba, diplomatinės šefo Stanislovo Lozoraičio dėka, galbūt išvengė triukšmo ir kivirčių, tačiau neturėjo paleisti iš rankų vadžių, kurios jam buvo prezidento patikėtos. Tarnyba turėjo sutelkti gerą, darbščią ir gabų asmenų. Peršasi pilka mintis, jog atsakingiausi asmenys ateities vizijos neturėjo. Todėl nebuvo kietiau svarstytas ir egzilinės vyriausybės sudarymas. Užsienio politikoje trūko agresyvumo, kad ir aksominio. Nebuvo mums išlikimo taktika ateities perspektyvų neskaidrinti. Noras tik išsilaikyti, prailginti savo egzistenciją, diplomatinės gretoms retėjant, vedė į natūralių institucijų nykimą. Ją palaikė tik „atsildyti“ lietu-

vių ir latvių doleriai. Neapsiprato tik išsivijus lietuviai, norėję matyti mūsų valstybės atstovybę išsivijoję gyvą ir veiksmingą. Tam tikru laiku, aš net drįsau svajoti apie visuotinį tremties ir išsivijimo seimą, kaip pagrindinę nuolatinio laisvinimosi instituciją. Koks tai būtų buvęs talkinin-kas egzilinei vyriausybei...

Tai asmeninės pastabos, kurias naujai iššaukė L. Jonušausko istorinė Kybartų aktų analizė. Šiuose tyrinėjimuose, lygiai kaip ir ilgoje LDT — VLIKo abejotinos sandraugos istorijoje, autorius yra nuoseklus, logiškas, nevengiantis daryti savo išvadų. Knygoje kiek išryškėjo ir atskirų diplomatinės asmenybių portretai, kurių autorius pateikia porą brožučių. Iškyla kontrastingi diplomatinės tipai: Lozoraitis — protin-gas ir santūrus, temperamen-tingas Škirpa, reljefiška Ba-lučio asmenybė, atsargiai mą-nvruojas Žadeikis, jautrus, patriotinės sielos Grauzinis ir kiti. Manau, kad istorikas L. Jonušauskas ateityje išmės uždavinio atskleisti šį laikotarpį, žvelgiant per asmenybių prizmę, ko aš jam nuoširdžiai linkiu.

Nukelta į 4 psl.

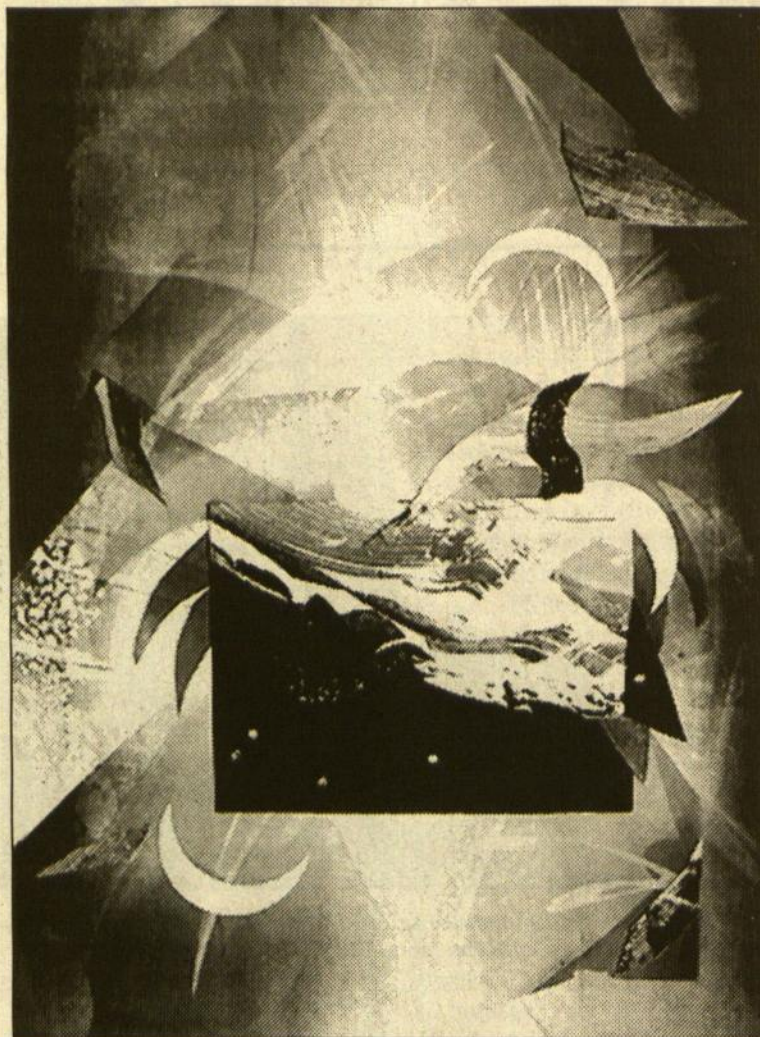
Šio šeštadienio priedo puslapiuose:

Lietuvos diplomatinė tarnyba užsienyje. — 1 psl.

Giedrės Žumbakienės kūrybos trauka. — 2 psl.

Garsėja dar vienas lietuvis pianistas. D. Jurgutienės „Jubiliejaus 750“ ciklas. Z. Kalvačiaus archyvas. — 3 psl.

Knyga apie išsivijimo dailę. Tuskulėnų kapinynas. — 4 psl.

Giedrė Žumbakienė. „Saulės artumoje 3“.

G. Žumbakienės kūrybos trauka

Yra dailininkų, kurių kūryba traukte traukia vėl ir vėl prie jos sugrįžti. Šiame kompiuterių technikos pasaulyje dailininkės Giedrės Žumbakienės meną pasiekti labai lengva: atsivėręs virtualmuseum.us Giedrė Žumbakis grafikos menas, gali grožėtis 12 rinkinių paveikslų, monotipijų ir 7 emalės kūrinių, ten surasi daug tikslios informacijos. Tik prisiminusi šviesių, skaidrių tonų originalios grafikos subtilų motyvų poeziją, sukurta iš gamtos grožio paslapties ir minties gilumo, kyla noras tuos kūrinius pamatyti parodoje. Tokia, suteikianti progą dar kartą pasidžiaugti geriausiu įvairiausių laikotarpių grafikės kūryba, apžvalginę autorinė paroda bus atidaryta rugsėjo 26 d., penktadienį, 7:30 val. vakaro, M. K. Čiurlionio galerijoje Jaunimo centre, Čikagoje.

Išvydus Giedrės paveikslus, monotipijas, visada kyla mintis, kas atvėrė tas skaidrias besimainančias, persiūbiančias gilumines erdves, kas taip traukia žvilgsnį gilyn, kas sustabdo? Pažvelkime kokia svarbi, asmeniškai yra paveikslė, fiksuojantis jo buvimą, minties kelią į būties ir nebūties esmės supratimą – gamtą. Gamta dailininkei tai simbolių, metaforų sistema, tai galimybė išreikšti mąstymą apie reikšmingus ir kasdienius dalykus, būdas pavilioti širdį prie nujauciamo grožio, atverti sėklą ir akis. Ar ją domina nesuklus, bet nenuilstantis, gyvybės rato judėjimo ritmas, papildant paveikslą plokštumoje daugybę saulų ar jos atspindžių, ar ramus džiaugsmingas, tyras grožėjimasis saulėtekio akimirkiniu, erdvės gilumos įvairovė.

Grafikos lakštai, kuriuose gyvenimiškojo realybės turinio kaip ir nesurasi, veda į menininkės jausmų pasaulį: paveikslai, kaip ir artima širdžiai poezija – perskaiciuos, pajunti gerą maudulį paširdžiuose ir tas jausmas pripildo bei pasilieka tavyje. Palaipsniui jos paveiksluose

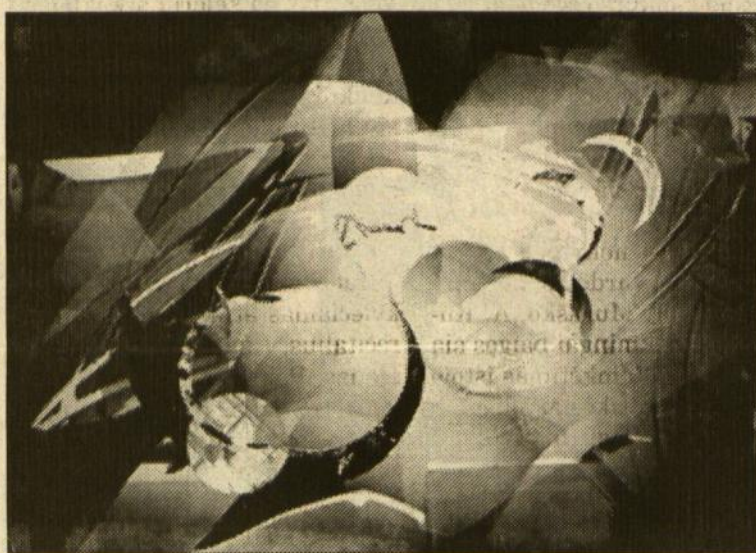
skleidžiasi turtinga gamtos elementų, formų, abstrakčių paviršių plastika, erdvės žaismė išnyra skrendantys, sklendantys paukščiai, tarp jų prasišviečia saulės, mėnulio pjautuvai. Giedras darbų kloritas, jungiasi skaidrios spalvos, subtilūs mėlynai, žalsvi, žydri, rausvi tonai, atspalvių niuansai, ramybė, o čia pat ryškus krentantis saulės spindulys keičia ritmą ir iššaukia nepaprastą staigmenos efektą. Dailininkė, meistriškai įvaldžiusi grafikos techniką, neatsisako koliažo ar ansambliu siūlomų galimybių, rencho, tačiau jos paveiksluose nėra dirbtinio montažo ar tokio, dabar taip madingo, vaizdinių bei idėjų citavimo. Unikali spausdinimo technika, ant specialaus popieriaus naudojant specialius rašalus leidžia atverti tas skaidrias, besimainančias, persiūbiančias gilumines erdves, išsakyti žmogaus dvasinių būsenų dinamiskumą, vitališkumą.

Autorinėje parodoje, tikiau, išryškės kūrybinio kelio eiga, nes pati dailininkė daro stiprią atranką, tiksliai žinodama, kaip sujungti visų laikotarpių ieškojimus į vieną bendrą visumą: reikšmingus, iškalbinius jaunystės atkaklaus grožio siekius su didesniu nematerialių motyvų filosofinių minties objektų link, surandant skaidrias atviras spalvas ir šviesą, kaip erdvę atveriančią priemonę.

Dailininkė Giedrė Žumbakis priklauso grafikų kartai, su brendusiais pokario metais Amerikoje. Viena žinomiausių, originaliausių Amerikos lietuvių spalvotosios grafikos kūrėjų gimė Lietuvoje. Nuo 1949 metų gyvenanti Čikagoje, mokslą, studijas tvirtai susiejo su menu – grafika, tapyba, emalė, tai priemonės išreikšti savas vizijas, (St. Xavier College bakalauro laipsnis, vėliau Čikagos Meno institutas ir 1976 m. magistro laipsnis Northwestern universitete). Nuo 1982 m. dalyvauposmą, pajunti gerą maudulį paširdžiuose ir tas jausmas pripildo bei pasilieka tavyje. Palaipsniui jos paveiksluose

Giedrė Žumbakienė. „Jupiterio mėnuliai 1“.

Giedrė Žumbakienė. „Erdvė“.

10 autorių, kūrybą pristatant Amerikos, Kanados, Lietuvos muziejuose bei galerijose. Nors jos kūryba plačiai paplitusi Amerikoje ir ji dažnesnis svečias amerikiečių nei lietuviškosiose galerijose, nors jos darbai puošia universitetų, didelių bendrovių, privačių kolekcionierių rinkinius, dailininkė sakosi, kad jos kūrybos pristatymas Lietuvoje buvusi aukščiausia pasiekimo viršūnė: pokario metais iš Lietuvos išvykusi mergaitė, sugrįžo jau profesionali originali menininkė įsilieti į savosios tautos kultūrą. Po parodos Lietuvos dailės muziejuje tapytosios niuorkietis Kęstutis Zapkus, kalbedamas apie dailininkės kūrybą: „Senoviniuose mėnuliuose“ atsiminimus ir fantaziją keistai jungia opalo

spalvos. Man labai graži ta auksinė rusva spalva, ir tas daug šviesesnis jos tonas. Sakytum, fantazijos ar sapno skraistė, kuri man primena poetinį ryšį su gamta. Šiek tiek nostalgikiška. Tai nėra gamtos kopijavimas ar interpretacija, tai visatos apmąstymas, fantazijos, o gal atminties reginiai. Ir koks jų ryšys!“

M. K. Čiurlionio galerijoje prasideda parodų sezonas ir vėl parodos keis viena kita. Pirmoji retrospektyvinė dailininkės Giedrės Žumbakis – rugsėjo 26-osios vakarą. Kvietiamie visus meno mylėtojus vėl į būrį: visus pasitiks DePaul universiteto studentų muzikos ansamblis „Baltic Asteroids“.

Laima Krivickienė

Muzikinis reveransas

Tik šią vasarą restauruoti ir duris atvėrė, Kauno Prezidentūros rūmai jau pateikė paraišką tapti dar viena miesto kultūros vyksmo erdve. Rugsėjo 7 dieną Prezidentūros prasidejo klasikinės muzikos koncertų ciklas „Kultūra – moralinis diplomatijos argumentas“, kuriame bus pagerbti Lietuvos ir užsienio diplomatai, puoselėję mūsų šalies kultūrą.

Pirmasis koncertas skirtas diplomato Stasio Bačkio ir Juozo Urbšio atminimui. Austrų ir lietuvių kompozitorių kūrinius atliko vargonininkė Dalia Jatautaitė, dainininkė Kristina Siurbytė, styginių trio Kristina Domarkienė, Barbora Domarkaitė–Armonienė ir Jonas Armonas. Be honoraro koncertavę, atlikėjai pademonstravo pagarbą ir diplomatom, ir prasmingo koncertų ciklo

idėjai.

Austrų kompozitorių muziką pasirinkta dėl kelių priežasčių. Šią šalį savo kalbose dažnai minėdavo J. Urbšys, teikdaves, kad Lietuva ir Austrija yra panašaus likimo. Šis iškilusis diplomatas labai mėgo vargonų muziką, o vargonininkė D. Jatautaitė yra Graco muzikos universiteto Austrijoje magistrė.

Pirmasis koncertas Prezidentūros priėmimo salėje su būrė, pasak šio ciklo sumanytojo Romualdo Norkaus, „gražų anšlagelį“. Tarp svečių buvo matyti prezidento Rolando Pakso patarėjai Dalia Kutninkė, Kristina Siurbytė, styginių trio Kristina Domarkienė, Barbora Domarkaitė–Armonienė ir Jonas Armonas. Be honoraro koncertavę, atlikėjai pademonstravo pagarbą ir diplomatom, ir prasmingo koncertų ciklo

Šešios dienos dokumentų labirintuose

Dr. Juozas Skirius

Grazioje Connecticut valstijoje Putnamo gyvenvietėje gyvuoja vienas iš nedaugelio JAV lietuvių kultūros istorijos židinių – Amerikos lietuvių kultūros archyvas labai gražiu sutrumpintu pavadinimu – ALKA. Tokiu pavadinimu senovės lietuviai vadindavo šventą vietą. Jei archyvo pavadinimas yra tik sutapimas su senoviniu pavadinimu, tai nieko tokio, nes išsilavinusiam žmogui bibliotekos, muziejai ir archyvai buvo, yra ir bus mokslo šventovės. Taigi Amerikos lietuvių kultūros archyvas Putname iš tiesų vertas šio švento ir garbingo pavadinimo.

Lietuvių išeivija yra pakankamai gerai susipažinusi su archyvo ALKA atsiradimo, kūrimosi istorija, su jos pradininko prelato Pranciškaus Mykolo Juro veikla ir pastangomis išsaugoti išeivijos kultūrinį palikimą. To, deja, kol kas negalime pasakyti apie Lietuvos gyventojus, kuriems tokio pobūdžio informacija, dėl patių įvairiausių priežasčių, yra labai retai pateikiama. O jeigu ir pateikiama, tai gana skurdžiai. Pirmiausia Lietuvos gyventojams Putnamas ir ALKA beveik nežinomi, nes yra įsikūrę ganėtinai nuo pagrindinių lietuviškų centrų ir didžiųjų JAV miestų. Todėl retas, atvykęs iš Lietuvos, gali čia užsukti. Net ir Lietuvos istorikams tenka apgailestauti, kad tai yra dar beveik „neprieinama“ vietovė. Man pačiam, tik trečią kartą atvykus į JAV moksliniais tikslais, pavyko apsilankyti Putname ir padirbėti archyve, susipažinti, dokumentų fondais ir parinkti medžiagos savo moksliniams tyrimams. Jau ir anksčiau buvau girdėjęs apie šį JAV lietuvių kultūros centrą, rinkau medžiagą apie jį, norėdamas daugiau sužinoti, kas tai per įstaiga, ką ji turi sukaupusi, kokias vertybes saugo. Suprantama, vis pagalvodavau ir apie galimybę pačiam apsilankyti. Tokia proga atsirado, rašant monografiją apie JAV lietuvių visuomenininką ir diplomata Julij Bielskį, kuris buvo ir pirmuoju Lietuvos konsulu New Yorke. Aš žinojau, kad išeivijos istorikas Konstantinas Jurgėla rašydamas savo disertaciją, naudojo si Lietuvos Generalinio konsulato medžiagą, saugoma archyve ALKA. Kiek man žinoma, tai pirmasis istorikas, kuris moksliniais tikslais ten lankėsi ir rinko medžiagą. Todėl ir aš tikėjau, kad rasti medžiagos apie pirmąjį Lietuvos konsulą New Yorke. Apie tai sužinojęs, Lituanistikos tyrimo ir studijų centro Čikagoje, kur aš stazavau, vadovas profesorius dr. Jonas Rackauskas visiškai pritarė ir suorganizavo man, padengdamas kelionės išlaidas, mokslinę komandiruoję.

Prieš kelionę neakivaizdžiai (telefonu ir faksu) teko susipažinti su archyvo direktorių valdybos pirmininku, diplomatu inžinieriumi Juozu Rygelium, kuris, mano džiaugsmui, pritarė apsilankymui jo valdose. Negana to, Juozas su žmona Aldona atvyko į Providence oro uostą manęs sutikti ir visas 6 dienas Putname buvau šios nuosirdžios šeimos globojamas.

Savaitės įspūdžius sustiprino nuostabūs lietuviški pusryčiai, pietūs ir vakarienė Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos moterų vienuolijoje. Su vietinėmis seselėmis prie bendro stalo dalijomės ne tik maistu, bet ir gera nuotaika, draugiškais pokalbiais. Paaugėjusi keletą valandų, provinciole seselė Paulė man aprėdė vienuolijos patalpas, valdas, gausią ir labai tvarkingą vienuolijos biblioteką. Didžiausias mano dėmesys vis dėlto kryo į ALKA dokumentų fondus, nors čia yra didžiulė biblioteka ir turtingas muziejus. Istorinę reikšmę turintys dokumentai tvarkingai saugomi didžiuliuose rūsyje, geležinėse ar paprastose spintose, atskirai įrengtuose kambariuose. Pagal negalutinį dokumentinių rinkinių sąrašą, archyve yra 87 teminiai ar asmeniniai fondai, kur manoma gali būti apie 0.5 milijono dokumentų. Visa bėda, kad čia labai trūksta talkininkų, kurie galėtų dabar gulintius dokumentus dėžėse ir spintose suskirstyti pagal temas, užvesti atskiroms temoms bylas, dokumentus ir bylas sunumeruoti, parengti aprašus. Tai būtų didelė nauda ALKA darbuotojams ir ypač tyrinėtojams, nes tuomet paaiškėtų, kokie lobiai yra saugomi archyve.

Per šešias dienas pamėginau giliau patyrinėti du fondus: Lietuvos generalinio konsulato Niujorke ir Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos dokumentus. Konsulato dokumentinė medžiaga atskirame kambarėlyje sudėta į daugiau kaip 20 dėžių bei vieną metalinę spintą su stalčiais. Dauguma dokumentų susiję su įvykiais iki 1945 metų, o pagal tematiką – daugiausia yra palikimų bylos. Pradėjus peržiūrėti dėžes (kai kurios buvo dar net neatidarytos), paaiškėjo, kad yra Amerikos lietuvių ekonominio centro 1930–1940 metais veikimo dokumentų išsamus rinkinys, net sukaupiti dokumentai apie atskirus JAV lietuvių Prekybos rūmus stambesnę lietuvių kolonijose. Labai vertinga medžiaga – informatyvaus pobūdžio pranešimai–

Prieš kelionę neakivaizdžiai (telefonu ir faksu) teko susipažinti su archyvo direktorių valdybos pirmininku, diplomatu inžinieriumi Juozu Rygelium, kuris, mano džiaugsmui, pritarė apsilankymui jo valdose. Negana to, Juozas su žmona Aldona atvyko į Providence oro uostą manęs sutikti ir visas 6 dienas Putname buvau šios nuosirdžios šeimos globojamas.

Savaitės įspūdžius sustiprino nuostabūs lietuviški pusryčiai, pietūs ir vakarienė Nekaltai Pradėtosios Mergelės Marijos moterų vienuolijoje. Su vietinėmis seselėmis prie bendro stalo dalijomės ne tik maistu, bet ir gera nuotaika, draugiškais pokalbiais. Paaugėjusi keletą valandų, provinciole seselė Paulė man aprėdė vienuolijos patalpas, valdas, gausią ir labai tvarkingą vienuolijos biblioteką. Didžiausias mano dėmesys vis dėlto kryo į ALKA dokumentų fondus, nors čia yra didžiulė biblioteka ir turtingas muziejus. Istorinę reikšmę turintys dokumentai tvarkingai saugomi didžiuliuose rūsyje, geležinėse ar paprastose spintose, atskirai įrengtuose kambariuose. Pagal negalutinį dokumentinių rinkinių sąrašą, archyve yra 87 teminiai ar asmeniniai fondai, kur manoma gali būti apie 0.5 milijono dokumentų. Visa bėda, kad čia labai trūksta talkininkų, kurie galėtų dabar gulintius dokumentus dėžėse ir spintose suskirstyti pagal temas, užvesti atskiroms temoms bylas, dokumentus ir bylas sunumeruoti, parengti aprašus. Tai būtų didelė nauda ALKA darbuotojams ir ypač tyrinėtojams, nes tuomet paaiškėtų, kokie lobiai yra saugomi archyve.

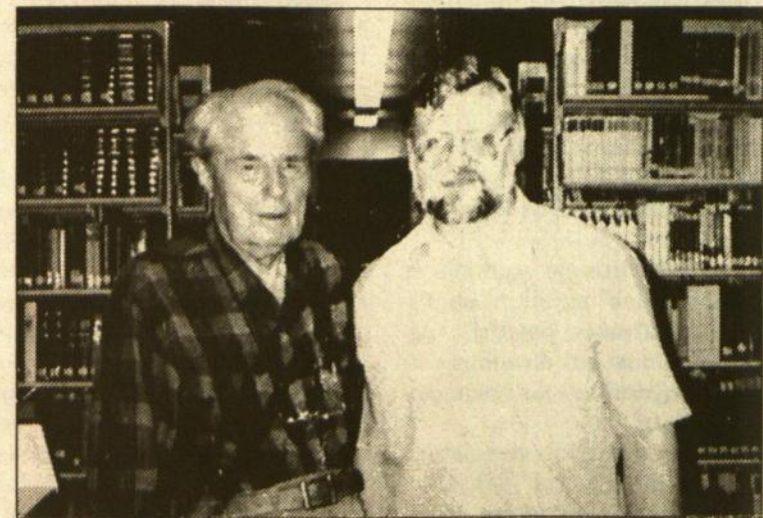
Per šešias dienas pamėginau giliau patyrinėti du fondus: Lietuvos generalinio konsulato Niujorke ir Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos dokumentus. Konsulato dokumentinė medžiaga atskirame kambarėlyje sudėta į daugiau kaip 20 dėžių bei vieną metalinę spintą su stalčiais. Dauguma dokumentų susiję su įvykiais iki 1945 metų, o pagal tematiką – daugiausia yra palikimų bylos. Pradėjus peržiūrėti dėžes (kai kurios buvo dar net neatidarytos), paaiškėjo, kad yra Amerikos lietuvių ekonominio centro 1930–1940 metais veikimo dokumentų išsamus rinkinys, net sukaupiti dokumentai apie atskirus JAV lietuvių Prekybos rūmus stambesnę lietuvių kolonijose. Labai vertinga medžiaga – informatyvaus pobūdžio pranešimai–

telegramos iš Lietuvos 1936–1940 metais, kurios parodo, kad lietuvių diplomatai Amerikoje gerai žinojo, kas dedasi Lietuvoje. Istorikų dėmesio verta stambi byla, kurioje surinkta dokumentinė ir spaudos medžiaga apie prezidento A. Smetonos atvykimą į JAV, jo sutikimą bei gyvenimą ir veiklą Amerikoje. Taip pat išlikę konsulato susirašinėjimo su JAV lietuvių organizacijoms dokumentai, autentiški raštai, kurių didžiosios dalies nuorašų kituose archyvuose nepavyko užtikti. Dėžėse pavyko rasti mūsų diplomatų J. Bielskio, P. Daužvardžio, J. Kajecko asmenines bylas bei surinktą medžiagą net dviejose dėžėse apie Simą Kudirką. Atskirai spintoje Nr. 37 konsulatui priklausanči medžiaga sugulė į 9 bylas bendra tematika „Amerikos lietuvių Pramonės ir prekybos tarybos 1920–1921 metais dokumentai“.

Geležinėje spintoje Nr. 40, pradėjus peržiūrėti ir dėlioti į bylas Amerikos lietuvių Romos katalikų federacijos palaidus dokumentus (pavyko sudaryti 48 bylas), pasipylė pati įvairiausia ir be galo įdomi medžiaga. Pavyzdžiui, Amerikos lietuvių katalikų Tautos fondo finansiniai dokumentai 1918–1926 metais (5,6,36,37,38 bylos), žinomo JAV lietuvių veikėjo Leonardo Šimučio dokumentai, susirašinėjimas. Čia atkreiptinas dėmesys į originalius laiškus, gautus iš J. Lauckos, J. Končiaus, Lietuvos pasiuntinio P. Žadeikio ir kitų. Laiškuose ir oficialiuose raštuose atsispindi išeivijos politinės organizacijos – Amerikos Lietuvių tarybos – susikūrimo ištakas, eiga, ideologinių srovių ir grupių santykių bei pozicijos. Pavyko rasti originalių S. Šalkauskio, V. Mykoliaičio–Putino, P. Pakarklio dokumentų – prašymų gauti stipendiją iš ALRKF Tautos fondo. Sudarytos atskiros ALRKF veikėjų – kunigo Ig. Albiavičiaus, kunigo J. J. Jakaičio, kunigo A. Kulvinsko – bylos.

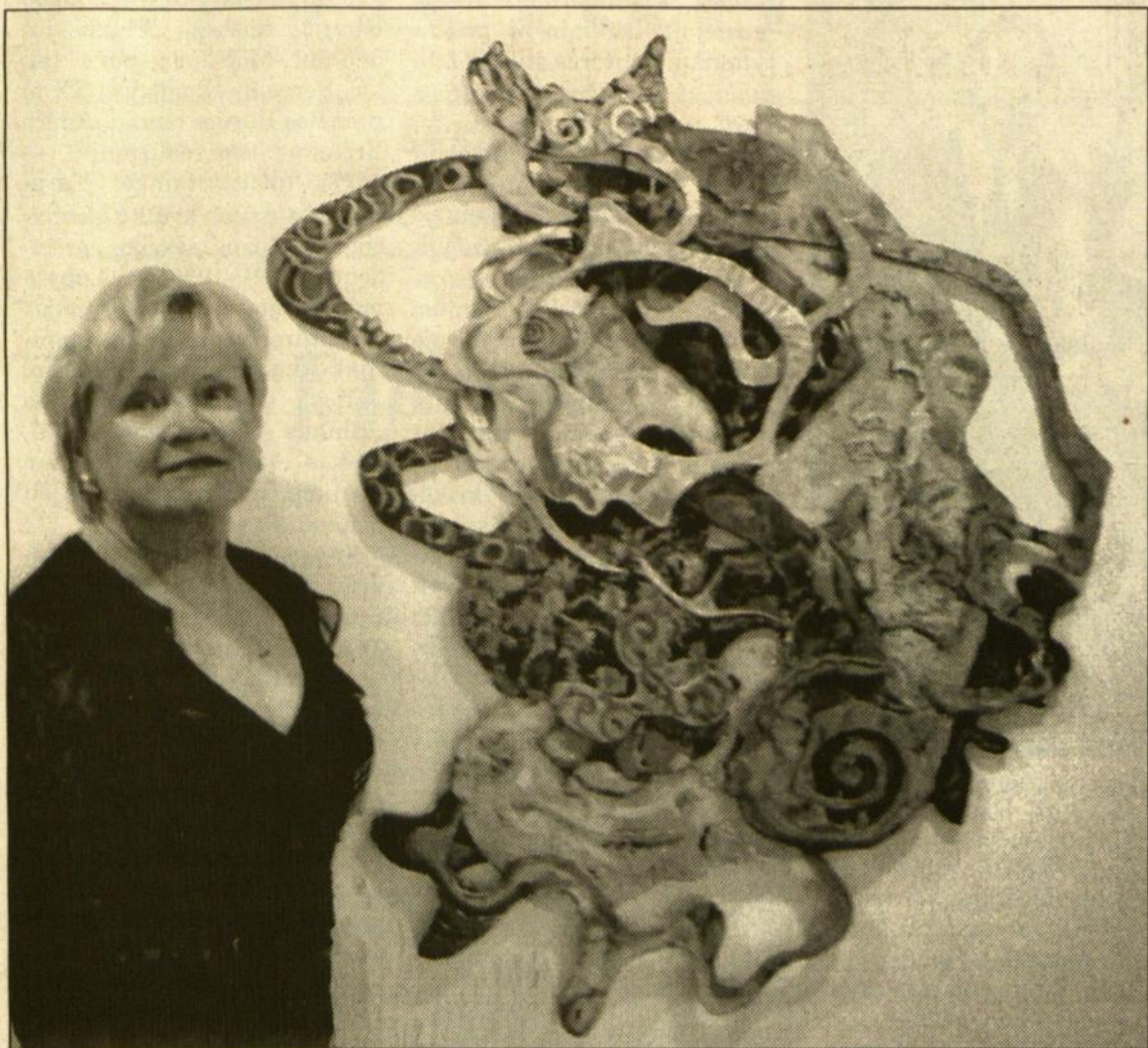
ALKA gali didžiulius gausiais VLIK, Tautos fondo, Amerikos vėtyčių, ateitininkų, skautų ir BALF dokumentų rinkiniais. Teko matyti Bostono lietuvių organizacijų veiklos XX a. pradžios protokolus. Čia saugomi Darbininko, Keleivio ir Amerikos lietuvių redakcijų archyvai. Lietuvos diplomatinės istoriką pirmiausia dominant buvusio garbės konsulo Bostone Antano Šalnos ir jo žmonos Zuzanos asmeninius archyvas, sudėtas ne tik dviejose didelėse geležinėse spintose, bet ir dėžėse ant spintų.

Nukelta į 3 psl.

ALKA direktorių valdybos pirmininkas Juozas Rygelis (kairėje) su prof. dr. Juozu Skirium.

Milda Zinevičiūtė

Dail. Danguolė Jurgutienė prie trijų dimensijų konstrukcijos „Džiaugsmas“ iš ciklo „Jubiliejus 750“.

Laikas — upė be krantų

Š.m. spalio 11 d. Balzeko Lietuvos kultūros muziejuje, Čikagoje, atidaroma dail. Danguolės Jurgutienės–Jurgutienės autorinė paroda, skirta Mindaugo karūnavimo 750 metų jubiliejui paminėti. Tai bus dar vienas gražus indėlis į jubiliejaus aruodą. Dailininkė eksponuos apie trisdešimt meno kūrinių: tapybą, mišrios technikos darbus, darytas sienos skulptūras ir specialiai sukurta „Jubiliejaus“ ciklą.

Danguolė Jurgutienė gyvena ir kuria West Bloomfield mieste, Michigan valstijoje. Gimusi Lietuvoje, Akmenėje, augo Šiauliuose. Tėvams karo metu pasitraukus į Vokietiją, mokėsi Miunchene, o gimnaziją baigė jau šioje Atlanto pusėje — Detroit, MI.

Tėvų patariama, pasirinko studijuoti farmaciją. Gal ir būtų pasilikusi šioje profesijoje, nes, baigusi mokslus, tuojau gavo darbą vienoje didžiausių Detroito Ford ligoninėje, kur ji buvo pirmoji moteris farmacininkė tarp 48 vyrų.

Bet sielą traukė kūryba. Meno studijas Danguolė tęsė Michigan ir Londono (Anglija) universitetuose. Po skaudžios asmeninės tragedijos, mirus sūneliui Dariui, talentas galutinai išsiveržė į paviršių — kūryba jai padėjo užpildyti skausmingą spragą.

Kūrybinės brandos raida vedė savitu, be nuolaidžiamų madai ar autoritetui, keliu. Menininkė tolsta nuo realistinės tapybos, pasineria į spalvų ir linijų verpetą, abstraktius gamtos įvaizdžius, erdvių ir spalvų jūrų gelmes, į vaizduotes išrastus gamtovaizdžius. Žmonijos simbolių simbiozė — apskritimas, sfera (amžinybė, dievybė), spiralė (ieskojimas) ar riestas begalybės simbolis — neatskiriama jos paveikslų dalis. Linijai skiriama ypatinga vieta: drąsi, vingiuojanti, ar plona, jau tri grakščiai papildo spalvingą kompoziciją.

Darbu ciklas, sukurtas karaliaus Mindaugo jubiliejui, pinasi su amžių mistika, vingiais. Tvirti paslaptingų karzygių (o gal dievų ar vaidilų) siluetai, paslaptinga šviesa spindinti karūna paklūsta meno kūrimo tvarkai, nenu-

slysdama į sentimentalumą.

Danguolė Jurgutienė — medituojanti menininkė, mąstanti abstrakcijomis, filosofinėmis kategorijomis, atsiskiusi kamerinės ar dekoratyvinės plastikos kūrimo. Dailininkės tapyba, be kita ko, labai patraukli akiai. Ja galima mėgautis, ne tik nardant glotniu paviršiumi, bet dinamiškų linijų kaita, spalvų mistika, psichologinio vyksmo galimybė, priklausanti ne vien nuo autorės, bet ir nuo žiūrovo vaizduotės. Šiuose D. Jurgutienės darbuose kyla laiko ir aplinkos kaitos sąsajos. Formų, minčių daugiaprasmiškumas, romantiškas susižavėjimas mūsų istorine praeitimi bei jos simboline išraiška. Autorė ir toliau bando naujas kūrybos formas, praplėsdama savo žanrą į tris dimensijas, bet neprarasdama būdingo spalvų žaismo ir mistinio stiliaus.

Darbai dar niekur neeksponuoti, pilni judesio, išradinimo. Technokratijos ir materialinio sotumo laikais dailės sritis tampa savotiška atsvara ir prieglobščiu žmogaus dvasiai. D. Jurgutienės tapyba nėra lengva, paprasta, kaip kazkokis dekoratyvinis priedas, bet atsvara šiuolaikiniams pragmatizmui. Darbai kruopštūs, daugiasluksniai, jausmingi, viliojantys spalvų šėlsmu, mistika.

Autorės kūryba siejasi su „koloristine tradicija“, t.y. pabrėžtas vaidmuo spalvai, jos deriniam, savybėms — aktyvumui, intensyvumui, kontrastui. Kolorizmas laikomas išskirtiniu lietuvių tapybos bruožu. Danguolės Jurgutienės kūryba puikiai papildo lietuvių koloristinės mokyklos tradicijas.

Danguolė Jurgutienė nuolat reiškiasi Amerikos meno pasaulyje. Jos asmeninės parodos buvo surengtos JAV, Kanadoje. Taip pat daug kartų yra eksponavusi savo kūrybą kartu su kitais dailininkais. Ji džiaugiasi turėta proga parodyti savo paveikslų ir Lietuvos Dailės muziejaus Vilniuje ruoštoje parodoje „Sugrįžusi dailė“. 1998 m. dail. D. Jurgutienėi buvo suteiktas Farmington ir Farmington Hills miestų „Iškiliausio menininkės“ vardas. Paveikslas „Gamtos esencija“ buvo įtrauktas į miestų rinkinį ir eksponuojamas Hills rotušeje. Jos darbai puošia privačius ir įvairių bendrovių kolekcijas JAV, Kanadoje, Anglijoje, Lietuvoje, Vokietijoje ir Japonijoje.

Danguolės Jurgutienės vardą rasime ir leidiniuose — enciklopedijose: *Who's Who of American Women*, *Marquis Millenium Edition*; net trijose meno knygose *Artistic Touch*, *C. Unwin* išleistose 1995, 1997, 1999 m., išspausdinta spalvotų paveikslų reprodukcijų, o lietuvių leidiniuose: *Lithuanian Artists in North America* (A. Kezys), *Lithuanian Art* (A. Kezys) 1989, 1990, 1992; viršelis bei iliustracijos rašytojo Vytauto Alanto knygoms *Gelmių balsai* ir *Paversmiai*, knygai *Lithuanians in USA* (Vilnius).

„Laikas — upė be krantų“ parodos atidarymas įvyks spalio 11 d., 7–9 val. vak. Dailininkės kūrybos charakteristika ir įdomybės apibūdins fotomenininkas Algimantas Kezys. Graži, turtinga paroda, nauji autorės darbai pradiugins žiūrovą ir bus tinkama užsklanda Mindaugo karūnavimo jubiliejaus renginiams.

Adolfas Burakauskas

Danguolė Jurgutienė. „Amžinybė“. Iš ciklo „Jubiliejus 750“. Mišri technika ant drobės.

Šių metų rugpjūčio mėnesį i Druskininkuose rengtą tarptautinį konkursą „Muzika be sienų“ susirinko gabiausi pianistai, atlikėjai iš Danijos, Latvijos, Lenkijos, Rusijos, kitų šalių ir, žinoma, iš Lietuvos. M. K. Čiurlionio namuose dešimt dienų skambėjo jaunųjų atlikėjų nuostabi muzika. O kai jaunutis, vos 23 metų sulaukęs, pianistas kaunietis Edvinas Minkštimas fortepionu baigė J. Brahms „Variacijas Paganini tema“, pasipylė publikos karščiausi plojimai, susižavėjimo žodžiai. Už geriausią, talentingą atlikimą konkurso vertinimo komisija nutarė E. Minkštimui paskirti „Grand Prix“.

Tai jau antras šio talentingo atlikėjo „Grand Prix“. Pernai tokiam pat konkurse jis laimėjo pirmąjį apdovanojimą. O laimėti du tokie prizai atlikėjui suteikia teisę dalyvauti neeiliniame, aukšto lygio koncerte, kuris numatomas šių metų spalio mėnesio pabaigoje Vašingtone, — paaiškino konkurso rengėjai.

Fortepionu pradėjau groti būdamas ketverių, o pats komponuoti, kurti muziką — šešerių metų amžiaus, — užklaustas apie savo muzikinės veiklos pradžią pasakė E. Minkštimas.

Pirmieji jo mokytojai Kauno J. Naujaliaus vardo menų gimnazijoje — T. Muraško, A. Kubiliūnas. Sėkmingai baigęs šią mokyklą, E. Minkštimas įstojo į Lietuvos Muzikos akademiją, į daug talentingų lietuvių atlikėjų išugdžiusios prof. V. Vitaitės fortepiono, o vėliau — į prof. V. Barkausko kompozicijos klases.

Zigfrydo Kalvaičio archyvas

Lietuvos literatūros ir meno archyvas pasipildė iš Švedijos gautais mokslininko, lietuvių kalbos tyrinėtojo ir runų rašto šifruotojo Zigfrydo Kalvaičio dokumentais.

Kaip pranešė Lietuvos literatūros ir meno archyvas, Z. Kalvaitis (1921–1997) mokėsi Švėkšnos Saulės gimnazijoje ir Vytauto Didžiojo gimnazijoje Klaipėdoje, studijavo technologiją Karaliaučiuje.

Besibaigiant Atrajam pasauliniam karui, Z. Kalvaitis pasitraukė į Švediją, dirbo fabrike, vėliau įsigijo savo fabriką, tačiau visas mintis, laisvalaikį ir lėšas Z. Kalvaitis paskyrė lietuvių kalbos kilmės

Talentingą muzikantą Vilniaus profesorius paragino nestoti pusiaukelėje, mokytis, lavintis toliau. Tad nuo 2001 metų rudens jis ėmė studijuoti Paryžiaus Nacionalinės konservatorijos aspirantūroje, prof. M. Beroff klasėje. Ją sėkmingai baigė.

Jau studijuodamas konservatorijoje, tapęs aspirantu, E. Minkštimas dalyvavo meistrų konkursoose bei atvirose klasėse, vedamose žymių pianistų ir pedagogų: V. Ashkenazy, E. P.-Axenfeld, N. Petrov, J. Lowenthal, Y. Beret. 1988 m. jaunas pianistas tapo Lietuvoje surengto B. Dvariono konkurso, o 1992 bei 1994 metais — atitinkamai pirmojo ir antrojo tarptautinio to paties pavadinimo konkursų laureatu.

Negana to! Sėkmė jaunąjį talentą lydėjo ir toliau. E. Minkštimas buvo apdovanotas laureato medaliu bei diplomu 1992 metų pirmajame tarptautiniame P. Čaikovskij jaunųjų muzikų konkurse Maskvoje. Dar po kelerių atkaklaus darbo, lavinimosi metų jis laimėjo tarptautinį pianistų konkursą Kanadoje, o po kelerių metų jaunasis lietuvis pianistas vėl buvo pripažintas nugalėtoju tarptautiniame Europos konkurse „Pianizmo dienos Prancūzijoje“.

Dabar E. Minkštimas jau kviečiamas atlikti į svarbius recitalius, garsias pasaulio scenas. Pakanka pasakyti, jog 2001 metais jis koncertavo Didžiosios Britanijos sostinėje Londonui princui Charles, buvo pakviestas koncertuoti Didžiojoje Britanijoje. Talentingas lietuvis pianistas taip pat su-

tyrinėjimams, runų akmenų rašto šifruotėms.

Be to, jis buvo atsakingasis Geteborgo dienraščio *Scandinavia Daily News* redaktorius, dailininkas ir kultūrininkas, bendravęs su lietuvių menininkais ir padėjęs jiems propaguoti savo meną Švedijoje, organizavęs parodas, koncertus, ieškojęs sąsajų su švedų menininkais.

1989 metais Z. Kalvaitis parengė ir išleido lietuvių poezijos antologiją norvegų kalba *Poesi fra Litauen*. Eilėraščių vertė ir knyga iliustravo pats sudarytojas.

Z. Kalvaičiui mirus, jo našlė ir dukra susirūpino mokslininko sukaupto archyvo perdavimu Lietuvai. 2002 metų spalį jos lankėsi Lietuvos archyvų departamente, kur preliminariai buvo susitarta dėl Z. Kalvaičio asmeninio fondo saugojimo Lietuvos literatūros ir meno archyve.

Šių metų rugpjūčio mėnesį į archyvą buvo atgabentas maždaug trečdalis numatomų perduoti dokumentų — mokslinio etimologinio darbo *Chronos* („Laikai“) rankraščiai, biografiniai dokumentai, nuotraukos, susirašinėjimo dokumentai. Našlės rūpesčiu parengta išsami Z. Kalvaičio biografija. Dalis dokumentų yra švedų kalba, kiti — lietuvių, anglų, vokiečių kalbomis.

Z. Kalvaičio etimologiniais darbais domėjosi Lietuvos Rašytojų sąjunga, mokslininkai. Dokumentus sutvarkius ir aparašius, su jais galės susipažinti visi besidomintys.

(BNS)

Naujas talentas

Talentingą muzikantą Vilniaus profesorius paragino nestoti pusiaukelėje, mokytis, lavintis toliau. Tad nuo 2001 metų rudens jis ėmė studijuoti Paryžiaus Nacionalinės konservatorijos aspirantūroje, prof. M. Beroff klasėje. Ją sėkmingai baigė.

Jau studijuodamas konservatorijoje, tapęs aspirantu, E. Minkštimas dalyvavo meistrų konkursoose bei atvirose klasėse, vedamose žymių pianistų ir pedagogų: V. Ashkenazy, E. P.-Axenfeld, N. Petrov, J. Lowenthal, Y. Beret. 1988 m. jaunas pianistas tapo Lietuvoje surengto B. Dvariono konkurso, o 1992 bei 1994 metais — atitinkamai pirmojo ir antrojo tarptautinio to paties pavadinimo konkursų laureatu.

Negana to! Sėkmė jaunąjį talentą lydėjo ir toliau. E. Minkštimas buvo apdovanotas laureato medaliu bei diplomu 1992 metų pirmajame tarptautiniame P. Čaikovskij jaunųjų muzikų konkurse Maskvoje. Dar po kelerių atkaklaus darbo, lavinimosi metų jis laimėjo tarptautinį pianistų konkursą Kanadoje, o po kelerių metų jaunasis lietuvis pianistas vėl buvo pripažintas nugalėtoju tarptautiniame Europos konkurse „Pianizmo dienos Prancūzijoje“.

Dabar E. Minkštimas jau kviečiamas atlikti į svarbius recitalius, garsias pasaulio scenas. Pakanka pasakyti, jog 2001 metais jis koncertavo Didžiosios Britanijos sostinėje Londonui princui Charles, buvo pakviestas koncertuoti Didžiojoje Britanijoje. Talentingas lietuvis pianistas taip pat su-

renge recitalius Baltarusijoje, Čekijoje, Danijoje, JAV, Kanadoje, Lenkijoje, Vokietijoje, Rusijoje. E. Minkštimas net penkis kartus yra laimėjęs atrankos konkursus dėl teisės groti solistu su Lietuvos Filharmonijos orkestru. Be to, E. Minkštimas yra grojęs su kitais svarbiausiais orkestrais tiek Lietuvoje, tiek ir Prancūzijoje, Vengrijoje, Kanadoje. O šiemet pianistas ypač sėkmingai koncertavo prestižinėje Coraran Gallery salėje, esančioje Baltųjų Rūmų kaimynystėje Vašingtone.

Šiemet atostogaudamas Lietuvoje, E. Minkštimas neatsisakė kvietimų pagroti ir mažesniuose savo Tėvynės miesteliuose. Jis sėdo prie fortepiono vasarą Kražiuose surengtame sakralinės muzikos festivalyje, nuostabiai atlikęs M. K. Čiurlionio „Tris preliudus viena tema“, Cl. Debussy „Atspindžiai“ (pirma knyga), J. Brahms „Trys intermeco“, lietuvis kompozitorės J. Baltramiejūnaitės dvi pjeses „Ryto ragas“, kitus kūrinius.

Didelį žingsnį E. Minkštimas žengė neseniai — įstojo į žymiausios pasaulyje New York Juilliard mokyklos magistrantūrą. Tiesa, trūksta lėšų. Talentingas pianistas tikisi paramos iš fondų ir mecenatų.

Algimantas Antanas Naujokaitis

Pianistas Edvinas Minkštimas.

A. Žižiūno nuotrauka.

Šešios dienos archyvuose...

Atkelta iš 2 psl.

Taip pat dėmesio susilauktų buvusios Lietuvos Užsienio reikalų ministerijos darbuotojos Magdalenos Avietėnaitės medžiaga. Archyve galima rasti ir buvusio diplomato Stasio A. Bačkio dokumentus. Išskirtinę vietą gali užimti JAV lietuvių liberalesnės krypties veikėjo Juozo O. Širvydo ir jo sūnaus rašytojo Vytauto Širvydo dokumentai, raštai, spaudos iškarpos, sukaustytos dviejose didelėse spintose. Jau baigiamas tvarkyti gausus istoriko, politologo profesorius Vytauto Vardžio asmeninis archyvas. Savo eilės laukia istorikų A. Kučo, P. Čepėno, kunigo S. Ylos, J. Gimbuto ir A. Gustaičio sukaupta medžiaga. Visai atsitiktinai pavyko užtikti Šveicarijos lietuvių veikėjo Pirmojo pasaulinio karo metais kunigo Antano Viskantos dienoraštį, apimančį 1906–1934 metus. Reikia tikėtis, kad jame fiksuojama medžiaga padės paaiškinti ir patikslinti ne vieną faktą Lietuvos nepriklausomybės genezės laikotarpiu.

Atskirai reikia kalbėti apie kunigų — J. Balkūno, P. Juro, V. Cukuro, R. Krasausko, V. Balčiūno, J. Švagzdžio, M. Vaitkaus, J. Kontiaus ir kitų — asmeninius archyvus, kurie dar atskleis ne vieną atradimą. Yra žinoma, kad šviesesni kunigai saugojo lietuviško veikimo dokumentus, rinko juos kitose parapijose ir panašiai. Pastebėjau ir atskirų parapijų nedidelius fondelius, organizacijos Kunigų vienybės bei katalikų įvairių šalpos fondų dokumentus. Atkreiptas dėmesys į sudėtas kampe kelias dešimtis neseniai atvežtų iš New York dėžių su užrašais lietuvių informacijos centro archyvas. Istorikai, kurie tyrinė JAV lietuvių propagandinę veiklą nuo 1941 metų, be šios medžiagos ne-

galės apsieiti. Būtų galima ir vardinti, kas yra saugoma bei prižiūrima. Kaip minėjo J. Rygelis, archyvas nuolat pasipildo naujais dokumentais. Labai gerai, kad yra tokia įstaiiga, kur galima atvežti senus organizacijų veikimo dokumentus, kur JAV ir Kanados lietuvių veikėjai gali perduoti savo asmeninius archyvus. ALKA reikalinga ne tik tyrinėtojams, bet ir patiai išieivijos istorijos saugotojų. Reikia stebėtis tomis negausiomis savanorių pajėgomis kurios talkina archyvu: paremia aukomis, atvyksta padirbti dokumentų fonduose ir bibliotekoje. Pavyzdžiui, tą savaitę, kai aš darbavausi joje, iš Bostono vienai dienai atvyko dr. Stasys Goštautas, kuris tvarko prof. V. Vardžio fondo dokumentus. Tokių talikinių kartais atsiranda, jiems iš tiesų galima dėkoti, bet iš esmės darbai gali pajudėti tik tada, kai prie darbo archyve ilgesniam laikui sės keli profesionalūs žmonės. Bet tam, suprantama, reikalingi pinigai, kuriuos vargiai ar suras direktoratas. Apčiuopiama paramą tokiems kultūros centrums galėtų suteikti Lietuvių fondas, kuris dabartiniu laikotarpiu turėtų labiau orientuotis į savos išieivijos reikalus, ypač į jos istorinį palikimą: išieivijos organizacijų ir jų veikėjų dokumentų surinkimą bei pristatymą į archyvus, pačių archyvų tvarkymą, dokumentų ir senosios periodikos restauravimą, studijų išieivijos klausimais rengimą ir publikavimą, dokumentų rinkinių sudarymą bei skelbimą ir panašiai. Visa tai labai svarbu, nes tik taip bus galima įamžinti išieivijos veikimą, išieivijos ryšį su Lietuva, išieivijos nuopelnus savo senajai tėvynei.

Leidiniai

Knyga apie išeivijos daile

1931 m., po sėkmingų lietuvių tautinio meno parodų Skandinavijos šalyse, Malmėje išleistas gausiai iliustruotas leidinys *Litauens Konst.* „Gavau gražią knygą apie Lietuvos meną ir prašau priimti mano širdingus linkėjimus ir padėką už šią knygos rinkos puošmeną“, — rašė S. Eriksonas knygos sudarytoji profesorius P. Galaunė. Knyga ne tik reprezentavo tolimos šalies liaudies meną, bet ir iškėlė kai kuriuos šio meno probleminius aspektus. Panašūs momentai inicijavo ir 2003 m. Vilniuje išleistas knygos *Išeivijos daile* (Sudarytojos dr. I. Korsakaitė ir dr. L. Laučkaitė) pasirodymą. Straipsnių autoriai — S. Goštautas, G. Kazokienė, L. Laučkaitė, I. Korsakaitė, V. Liutkus, E. Lubyte savo darbuose nagrinėja pasaulio išsibarsčiusią lietuvių kūrėjų, paliečia Lietuvos ir užsienio lietuvių dailės tradicijų ir tapatumo klausimus, integravimosi į bendrą pasaulinę kultūrą aspektus, analizuoja visuomeninių, istorinių ir kultūrinių aplinkybių veikiamą nūdienį išeivijos procesą.

Tokios knygos reikmę Lietuvoje nulėmė vis gausnės išeivijos dailininkų parodos, i muziejus sugrįžtantys išeivijos dailės rinkiniai. Emigrantų kūrybos parodos pradėtos rengti nuo 1969 metų Vilniuje ir Kaune, kur žiūrovai galėjo susipažinti su V. Vizgirdos, V. Igno, A. Krivicko, V. Jonyno, M. B. Stankūnienės, V. Petraučiaus ir daugelio kitų kūryba. Kad užsienyje gyvenančių lietuvių darbai pasiektų tėvynę, rūpinosi ne tik patys dailininkai bei jų artimieji, bet ir Lietuvių fondas, Lietuvių dailės muziejus Le-monte, M. K. Čiurlionio galerija Čikagoje, pavieniai asme-

niai — M. B. Stankūnienė, G. Kazokienė, B. Vasaris, A. Valiuvienė, M. Galdikienė, V. Dargužas ir kiti. Po nepriklausomybės atgavimo išeivijos dailė pasklido ne tik Lietuvos dailės ir Nacionaliniame M. K. Čiurlionio dailės muziejuose, bet ir Klaipėdoje, Šiauliuose, Panevėžyje, Plungėje, Telšiuose, Marijampolėje, Vilkauskėje, Kėdainiuose. 1996 m. atvėrė duris V. K. Jonyno galerija Druskininkuose, 1999 m. A. Mončio muziejus Palangoje, 1998 m. — K. Varnelio namai Vilniuje su kolekcinėmis vertybėmis ir autorais kūryba. 1999 m. Kauno paveikslų galerijoje atidaryta nuolatinė išeivijos dailės ekspozicija, J. Mačiūno Fluxus kabinetas, rodomi Čikagos M. K. Čiurlionio galerijos dovanotieji rinkiniai. 2001 m. Vilniuje žiūrovus pakvietė Anstazijos ir Antano Tamošaičių, Klaipėdoje — P. Domšaičio, Kėdainiuose — J. Monkutės Marks galerijos.

Integruojantis užsienio lietuvių kūrybai ir Lietuvą, didėja ir informacijos reikmė. Sovietmečiu užsienyje išleisti leidiniai apie lietuvių išeivijos dailę Lietuvą pasiekdavo labai sunkiai. Puikiame popieriuje išleista monografija „Paulius Augius“, kurios vienintelis egzempliorius pateko į Vilniaus dailės muziejų, albumai apie Telesforą Valių, Adomą Galdiką atrodė kaip stebuklas iš tolimojo Vakarų pasaulio. Nacionalinio M. K. Čiurlionio dailės muziejaus darbuotoja K. Galaunienė pasakoja, jog lietuviškoji monografija „Adomas Galdikas“, skirta profesorius P. Galaunei, adresatą pasiekė tik iš trečio karto, ir tai per rankas. Sunkumų patyrė ir dailininkė M. B. Stankūnienė, siūsdavusi į Lietuvą meno knygas, informacinius leidinius, straipsnius apie lietuvių dailininkus aplankus. Jos dėka daug medžiagos gavo Vilniaus universitetas, M. Mažvydo biblioteka, Lietuvos dailės ir Nacionalinis M. K. Čiurlionio dailės muziejus, dailininkės gimtinės, Vilkaviškio Kraštotyros muziejus. M. B. Stankūnienė finansavo ir Lietuvos dailės muziejaus *Išeivijos dailės rinkinio katalogą*, (Vilnius. 2000), tapusį dokumentine informacine knyga susiduriantiems su užsienio lietuvių dailė.

Knyga *Išeivijos daile* Lietuvoje pradeda formuoti nepri-

Iš kairės: Virginija Paplauskienė, Brigita ir Ron Adams, Genovaitė Kazokienė, Skaidra Jaučaitė, Audrius Žilinskas. Zenono Baltrušio nuotrauka

klausomybės atgavimo pradžioje, 1992–1994 m., tačiau dėl leidybinių, finansinių sunkumų darbas užsėtęs beveik dešimtmetį. Toks laiko tarpas kultūrinėje raidoje galėjo iš esmės keisti atskirų dailininkų kūrybines tendencijas, todėl atsisakyta akademinių chrestomatinių leidinių, o apsisistota ties užsienio lietuvių kūrybos procesais, išryškinant juos pasaulinės dailės pletroje. Išsiskiria S. Goštauto medžiaga „Nuo Freiburgo iki Soho“, alsuojanti išeivijos dailės procesą autentiškai. Autorius pastebi, jog, apibūdinant naująsias meną, nėra nusistovėjusių kriterijų ir, vertindami išeivijos meną menotyri-

ninkai ir kritikai turės atidžiai atrinkti tai, kas vertinga. „...Mūsų dailė, kaip ir mūsų raštija, teisė, dabartinė religija, buvo paimta iš svetur. Manysia taip: jeigu taip daro prancūzas, vokiečiai, anglos, anksčiau rusas ir lenkas, tai bus gerai ir lietuviui. Vis dėl to per šimtmečius kažkaip išlikom skirtingi, saviti ir pašėlusiai kūrybingi. Pavardūs mūsų šiuolaikinio meno knygas, matyti, kad tarp visų europinių ir amerikinių įtakų kažkur sleidžiasi ir mūsų lietuviškas kūrybingumas, pozityvus ar negatyvus, bet aiškiai matomas“, — rašo autorius. Menotyrininkams Lietuvoje aktualu giliau pažinti

freiburgiškosios ir amerikiečių mokyklos šaknis, nes jos atskirų dailininkų kūrybą veikia skirtingai. Išeivijoje apie lietuvių dailę gausiausiai rašo literatai. Lietuvoje — P. Cvirka, B. Sruoga, J. Vaičiūnaitė, O. Baliukonė, I. Kostkevičiūtė, S. Geda... Šiapus gi plunksnos broliai Lietuvoje daugiau remiasi dailės vaizdinių panaudojimu kūryboje, o ne jų vertinimu.

Ne mažiau fundamentalus — dr. G. Kazokienės straipsnis apie Australijos dailininkus, formavusius atskirą lietuvių dailės vaizdą užsienyje. Liepos mėnesį G. Kazokienė ir jos šeimos nariams atvykus į Lietuvą, Vilniaus Rotušėje ir

Kauno Maironio literatūros muziejuje iškilmingai pristatyta nauja autorės studija *Lietuviai dailininkai Australijoje 1990 m.* Dr. I. Korsakaitė, paskelbusi apie 150 solidžių dailės straipsnių lietuvių ir užsienio spaudoje, knygų *Gyvybinga grafikos tradicija* (Vilnius, 1970), *Viktoras Petraučius, Grafika* (Vilnius, 1998) ir kt. autorė apybraižoje „Lietuvių išeivijos grafika ir tautinis tapatumas“ išsamiai nagrinėja tautinį tradiciumą atskirų kūrybinių kartų sandūroje, nušviečia krikščioniškosios kultūros atsparos taškus, tautosakos ryšio sąveiką, įžangoje apibendrina knygos koncepciją, remiasi T. Valiaus, V. K. Jonyno, P. Augiaus, V. Igno, V. Rato, V. Petraučiaus, M. B. Stankūnienės, R. Viesulo, P. Gailiaus ir kitų kūrinių. Studijų apie V. Kairiukštį, A. Dargį, V. Vizgirdą, A. Mončį autorius, pasaulio žemaičių dailės parodų Plungėje, Telšiuose organizatorius V. Liutkus apybraižoje „Tradicijų tąsa avangardo apsuptyje“ apibūdina, kaip vystėsi tarpukario laikų meninės formos, koks buvo nacionalinės raidos ir naujų tėkmių santykis, kokie sąlyčio su XX a. antros pusės pasauline dailė taškai. Kiek naujame amplyva pasirodo dr. L. Laučkaitė, Lietuvoje žinoma, kaip istorinės dailės tyrinėtoja, pateikdama mokslininkui pagrįstas, savalaikes, įdomias apybraižas „Lietuviai anapus tradicinio modernizmo“ ir „Jurgio Mačiūno Fluxus“. Į J. Mačiūno „šukurtą Fluxus judėjimą, autorė žvel-

gia kaip į charakteringą meno istorijos reiškinį. „Fluxus judėjimui Mačiūnas buvo tai, kas Sergejus Diagilevas XX a. pradžios Rusijos menui, Andre Bretonas siurrealizmui“, — teigia menotyrininkė. Tarp tautinės dailės kritikų asociacijos Lietuvos sekcijos prezidentė (1991–1995) E. Lubyte publikacijoje apie išeivijos skulptūrą remiasi tų menininkų kūryba, kurią 1949 m. Julius Greimas apibūdino „kilnaus stiliaus“ sąvoka, o J. Mekas įžvelgė „išgyvenimo tikrumą, nuosirdų santykį su jį supančiu pasauliu“.

Knygos pristatyme Chodkevičių rūmuose Vilniuje jos aktualumą pabrėžė dr. N. Tumėnienė, neseniai išleidusi monografiją *Vytautas Ignas*, knygos formavimo etapus apibūdino apybraižų autoriai. Autorių kolektyvas dėkojo leidinio rėmėjams: Lietuvos kultūros ministerijai, Respublikos švietimo ir mokslo ministerijai, Lietuvių fondui, M. B. Stankūnienėi ir J. G. Stankūnui, JAV Lietuvių Bendruomenės Kultūros tarybos pirmininkei M. Remienei, išeivii bendruomenės institucijoms, Lituanistikos tyrimo ir studijų centrui ir visiems, suteikusiems žinių apie užsienyje gyvenančių lietuvių dailininkų kūrybą. „Tikėkim, kad knyga nustos dalinti lietuvių ir vietinų ir gyvenančių užsienyje, nes tai yra bendroji mūsų kultūra“, — sakė E. Lubyte. Norėtusi, kad šis, bendromis pastangomis nuveiktas darbas paskatintų naujais išeivijos dailės tyrinėjimams.

Vida Mažrimienė

Masinis kapinynas Tuskulėnų dvaro arklidėse

Severinas Vaitiekus. *Tuskulėnai: egzekucijų aukos ir budeliai (1944–47)*. Lietuvos gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras ir Valskybės saugumo departamentas. Vilnius, 2002. Dailininkas Alfonsas Žvilius. Kietais viršeliais, 312 puslapių. Kaina sutartinė.

Visai nesenai „Drauge“ (2003 m. liepos 26 d.) skaitėme Kultūros vertybių apsaugos departamento pranešimą, kad buvusio Tuskulėnų dvaro teritorijoje aptikti dar kelių asmenų palaikai. Jie rasti perlaidojimo koplyčios statybos vietoje. Kaip jau buvo daug anksčiau rašyta, Tuskulėnų dvaro teritorijoje per karsinėjimus 1994–1996 m. buvo rasta 706 žmonių palaikai. Aptikus palaikus, Kultūros vertybių apsaugos departamentas pradėjo pirmąją vietos apžiūrą ir nusprendė organizuoti archeologinius tyrimus. Buvusio Tuskulėnų dvaro sodybos teritorijoje numatoma įkurti Tuskulėnų rmties parką, kurio pagrindu bus dvaro pastatai ir perlaidojimo koplyčia. Pastarajame bus perlaidoti sovietų saugumo 1944–1947 m. sušaudytų ir toje vietoje užkastų asmenų palaikai.

Čia aptariamą knygą kruopščiai aprašyta sovietinio okupacinio režimo baudžiamoji politika 1944–1947 metais. Sužinome, kad NKVD–NKGB–MGB buvo Lietuvos gyventojų teroro organizatorių ir įrankis. Sužinome detales apie specialius teismus okupuotoje Lietuvoje ir apie karo tribunolų mirties buhalteriją.

Pristatomi mirties bausmės skyrimo sovietiniais teisiniais pagrindais. Neapsieita be formalių, paskelbus mirties bausmės nuosprendį. Ilgo-

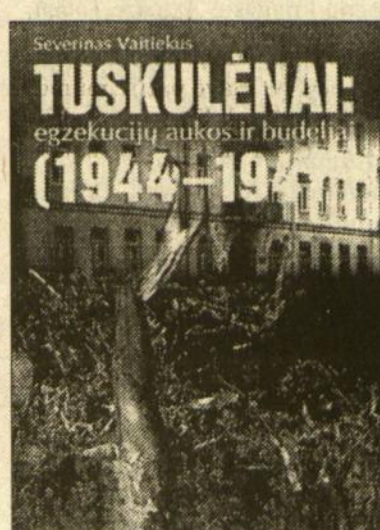
kame skyriuje aprašytas mirties bausmės vykdymas: organizatoriai, vieta, laikas ir būdai. Pristatoma NKGB–MGB Vilniaus vidaus kareivijos, šaudymo kamera ir mirties vykdymo procedūra bei mirties bausmės vykdymo būdai.

Toliau skaitome apie egzekucijų chronologiją, aukas ir mirtininkų personalijas. Netikėtina kruopštus mirties bausmės dokumentavimas, paprastai siejamas su nacių praktika. Sužinome, kad Tuskulėnai buvo pasirinkti ne atsitiktinai.

Skyriuje „Egzekucijų dalyviai ir budeliai“ išvardijami pareigūnai, susiję su mirties bausmės vykdymu 1944–1947 m. Taip pat išvardijami karinės prokuratūros atstovai, NKGB–MGB budeliai ir specialioji grupė. Neapsieita ir be nusikaltimų pėdsakų slėpimo.

Penkiasdešimt du knygos puslapius užima įvairūs „Priedai“. Duodama daug budelių ir aukų pavardžių. Duodamas egzekucijų datos ir nužudytųjų pavardės. Septyniuose puslapiuose nurodyti „Šaltiniai ir literatūra“. Pačioje knygos pabaigoje po šešioliaka puslapių skirta knygos santraukai anglų ir rusų kalba.

Knyga iliustruota žemėlapiais, nuotraukomis ir gausybė dokumentų, kurių didžiulą rusų kalba. Įdomi Tuskulėnų „atradimo“ istorija. Žinios apie pokario metais Vilniuje vykdytus mirties bausmės sprendimus sklandė seniai. 1994 m. Lietuvių katalikų mokslo akademijos 7 tome, skirtame Bažnyčios persekiojimui ir vysk. V. Borisevičiaus bylai, rašyta: „1947 m. sausio mėn. Vilniuje, Gedimino kalno papėdėje, sušaudytas kartu su Pranci-

kum Gustaičiui ir ten vietoj užkastas. Kapo duobė tuoj pat užlyginta, kad neliktų jokio ženklo. Šią egzekuciją matė viena moteriškė, pasislėpusi tarp Gedimino kalno medžių“ (psl. 200). 1988 m. Lietuvoje prasidėjus Tautiniam Atgimimui, imta rūpintis ir istorinės tiesos atkūrimu. Tiriant 1944–1947 m. mirtininkų likimus, nuolat kildavo klausimas — kur, kada ir kaip nužudyti ginkluotojo pasipriešinimo dalyviai. Tik atkūrus nepriklausomą Lietuvą, neliko kliučių tirti ir šią problemą.

1994 m. netoli Vilniaus centro, ant Neris upės skardžio, kitoje pusėje priešais Petro ir Povilo bažnyčią buvusio Tuskulėnų dvaro teritorijoje aptikta masinė kapavietė. Tais pačiais metais per spaudos konferenciją buvo pranešta, jog Vidaus reikalų ministerijos kultūros ir sporto rūmų teritorijoje yra masinė 1944–1947 m. sovietų aukų kapavietė. Netrukus Lietuvos prezidento Algirdo Brazausko dekretu buvo sudaryta valstybinė komisija ištirti nužudymo aplinkybes.

Tuskulėnų tyrimo valstybinė komisija nutarė ne tik su-

rasti ir atkasti nužudytųjų palaikus, bet ir atlikti visapusišką, moksliskai pagrįstą, palaikų „ekshumaciją bei jų identifikaciją“ (psl. 201). Į darbą buvo įtrauktos įvairios žinybos ir institucijos, mokslininkai ir specialistai. Buvo atliekami operatyviniai tyrimai, ieškoma istorinės archyvinės medžiagos ir dokumentų.

1994 m. liepos 4 d. pradėti archeologijos kasinėjimai. Tais metais buvusių dvaro arklidžių viduje atkastos 12 duobių su 593 žmonių palaikais. Kitų metų kasinėjimuose rasta dar 113 žmonių lavonai. Per 1994–1996 m. kasinėjimus Tuskulėnų dvaro teritorijoje atidengus 6,700 kv. m. plotą, iškastos 143 perkastos, aptiktos dvi grupinių palaidojimų vietos, surasti 706 žmonių palaikai ir 1,231 radiniai (psl. 203).

1994–1997 m. buvo nustatyta 43 asmenų palaikų tapatybė. „Kruopštumu ir išsamiu, Tuskulėnų kapavietės tyrimas galima lyginti nebent su 1939 m. lenkų karo belais-

vių sušaudymo SSRS istorija“ (206 ps.).

Knygos gale cituojamas A. Anušauskas: „Sovietinių saugumiečių tylių žmonių, kaip ir ant sušaudytų žmonių lavonų beriamos kalkės ir pilamos sijos rūgštis, turėjo visam laikui paslėpti nusikaltimų pėdsakus...“ (206 ps.). Kaip iš knygos matome, tai pasisekė tik iš dalies.

„1994 m. liepos 13 d. Lietuvos Respublikos generalinė prokuratūra iškėlė baudžiamąją bylą „Dėl Tuskulėnuose atrastų žmonių palaikų nužudymo aplinkybių ir jų budelių“. Ją tiria Lietuvos Respublikos generalinės prokuratūros Specialiųjų tyrimų skyrius“ (206 ps.). Tuo pranešimu ir baigiama ši preciziška, gerai dokumentuota bei šurpi knyga. Užtruko pora metų atlikti kasinėjimus ir surasti 706 žmonių palaikus. Šiomis dienomis jau suėjo devyneri metai nuo baudžiamosios bylos iškėlimo. Kyla klausimas — kada ji pasistums į priekį?

Romualdas Kriaučiūnas

Likimo vedami

Atkelta iš 1 psl.

Studijoje išryškėja ir turėtų ar neturėtų kontaktų svarba. Mūsų diplomatijos istorijoje neiškilo asmenys, kaip Paderevskis, paveikęs JAV prezidentą T. Woodrow Wilson, stojusį už mažųjų valstybių teises. Paderevskis pasiekė, kad į Wilson garsiuosius Keturiolika punktų, kurių tikslas buvo formuluoti idealistinius sąjungininkų karo rezultatus, būtų įtrauktas reikalavimas atkurti Lenkijos nepriklausomybę su išėjimu į jūrą. Tie punktai buvo naudojami teisiniu pagrindu, atkuriant 1918 m. Lietuvos nepriklausomybę.

Istoriko L. Jonušausko studija yra vertingas įnašas į mūsų diplomatijos istoriją.

Stoiška Lietuvos diplomatijos laikysena, ištikimybė laisvės idealui ir ryžtas, kad ir bėstantiuose diplomatijos židinuose testai savo misiją iki naujo Lietuvos prisikėlimo, pelno mūsų visų pagarbą ir padėką. Iš tikrųjų, jie ejo „likimo vedami“. Paskutinyss diplomatijos šefas dr. Stasys Backis galėjo su pasitenkinimu grąžinti diplomatijos estafetę trečią kartą šiame šimtmečiu atsikūrusiai Lietuvos valstybei, kad laisvės sąlygos tarnautų nepriklausomos valstybės gerovei.

Laurynas Jonušauskas, *Likimo vedami, Lietuvos diplomatijos tarnybos egzilyje veikla 1940–1991*. 416 ps. Išleido gyventojų genocido ir rezistencijos tyrimo centras, Vilnius 2003.

Dr. Genovaitė Kazokienė Maironio lietuvių literatūros muziejuje. Zenono Baltrušio nuotrauka